

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BATI'DA HZ. MUHAMMED'İN KİŞİLİĞİNE VE EVLİLİKLERİNE YAKLAŞIMLAR: MAURICE GAUDEFROY-DEMOMBYNES, RÉGIS BLACHÈRE VE MAXIME RODINSON ÖRNEĞİ
THE APPROACH TO THE PERSONALITY AND THE MARRIAGE OF PROPHET MUHAMMAD IN THE WEST: THE EXAMPLE OF MAURICE GAUDEFROY DEMOMBYNES, RÉGIS BLACHÈRE AND MAXIME RODINSON*

İsmail METİN**

Öz

Batı'da Hz. Muhammed'in kişiliğinin doğru anlaşılması ve anlatılması büyük önem arz etmektedir. Biz Müslümanlar açısından Hz. Muhammed, örnek bir insan ve insân-i kâmil olup dünya ve ahiret mutluluğu için eşsiz bir rehberdir. Fakat özellikle Hıristiyan Batı, Hz. Muhammed'i bir rakip ve daha ötesi bir düşman olarak görmüşlerdir. Bu bağlamda, ona kişiliği ve evlilikleri üzerinden birçok olumsuz sıfat yüklemişler ve yine birtakım ithamlarda bulunmuşlardır.

Fransız oryantalistler, Hz. Muhammed'in evlilikleri ve kadınlarla ilişkilerini genel anlamda onun kişiliği konusu içinde değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda, oryantalistlerin önemli bir kısmı bu husustaki temel iddialarını; şehvî arzuları tatmin, çocuk yaşta evlilik, siyasi ve sosyal nüfuz elde etme üzerine kurmuşlardır.

Bu çalışmamızda, 20. yüzyıl oryantalistlerinden Maurice Gaudefroy-Demombynes (1862-1957), Régis Blachère (1900-1973) ve Maxime Rodinson'un (1915-2004) Hz. Muhammed'in kişiliği ve evliliklerine yaklaşımları karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Evlilik, Kişilik, İmaj, Siyer, Fransız Oryantalizmi.

Abstract

It's very important to be understood and to be described the personality of Prophet Muhammad in the West rightly. Prophet Muhammad is a model person and a guide to happiness in this world and in here after. At the same time especially the Christian West has seen him a rival for them and furthermore an enemy. For that reason they said some negative things on his personality and marriages and they accused him.

Generally French Orientalists evaluated the marriage of Prophet Muhammad and his relations with women in the subject of his personality. The majority of orientalist set their dissertations on the sexual desire, marriage with children and social and political power gain.

In this paper, we will evaluate the approaches of Maurice Gaudefroy-Demombynes (1862-1957), Régis Blachère (1900-1973) and Maxime Rodinson, they are two orientalist in 20 century, to the personality of Mohammad and his marriage comparatively.

Keywords: Prophet Muhammad, Marriage, Personality, Image, Seerah, French Orientalism.

Giriş

Hz. Muhammed'in kişiliği, incelediğimiz kaynaklarda "personnalité" (kişilik) terimi ile ifade edilmiştir. İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru adlı çalışmanın müellifleri Hz. Muhammed'in kişiliğinin Müslümanlar ve Hıristiyan Batı tarafından birbirine zıt yaklaşımlar sonucu değerlendirmeye tabi tutulduğunu belirterek bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

"Hz. Muhammed'in kişiliğinin doğru anlaşılması ve anlatılması günümüz insanının güven, barış, refah ve mutluluğuna katkı sağlayacak konuların başında gelmektedir. Müslümanlar onun kişiliği örneğinde insan-ı kâmil bulup dünya ve ahiret mutluluğu için rehber edinirken, gayr-i müslimler, özellikle de Hıristiyan Batı, onu kendilerinin en büyük rakibi ve düşmanı olarak görmüşler, bu bağlamda ona olumsuz sıfatlar yüklemişler, adeta 'şer/şeytanî güçlerin kaynağı' gibi tanımlamışlardır (Sarıçam v.dğr., 2011: 359)."

Fransız oryantalizminin önemli isimlerinden Ernest Renan'ın dediği gibi Hz. Muhammed en zor anlarda soğukkanlılığını korumayı, insanların cesaretini arttırmayı, ihaneti daha iyi cezalandırmak için hafif kusurlara göz yummayı bilmiştir. Gerçek bir önder olarak danışmanlarını seçmeyi, Hz. Ali'nin gönülden bağlılığından, Hz. Ebû Bekir'in dengeliğinden, Hz. Ömer'in enerjisinden ve Hz. Osman'ın esnekliğinden yararlanmayı da bildi. İnsanlar hakkında hayale kapılmadan onlara sorumluluk ve görevlerini anımsatmayı hiçbir zaman unutmadı. İçine doğduğu ulusun erdem ve kusurlarını yine o herkesten iyi bildi. Allah'ın yardımı olmadan başarmayı bir tek gün bile düşünmemiş olan bu vahiy sahibi, geleceği öngörmeyi, hasmın güç ve zayıflıklarını hesaplamayı da biliyordu. Hakkında ne denmiş olursa olsun, iyi ve cömert biri

* Bu makale, "Fransız Oryantalistlerin Siyer Literatüründe Hz. Muhammed İmajı: Maurice Gaudefroy-Demombynes, Régis Blachère ve Maxime Rodinson Örneği (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015) başlıklı doktora tezimin ilgili bölümünden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. İsmail METİN, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

olmuştur. Mekke'nin fethinde sergilediği bağışlayıcılık politik bir eylemden çok fazla bir şey olmuştur. Hz. Muhammed hayatının son deminde görevinin yerine getirilmesi hakkında kendini sorguladıysa eğer, görevini başarıyla tamamlamanın huzuru içinde uyuyabilmiştir (Renan, 1886: 58).

Hz. Muhammed'i "bize", "bizim", "bize özel", "bizden" ve "bizim gibi" olan şekilde algılayanların daha da kuşatıcı, kucaklayıcı, kavrayıcı, güçlü, azametli ve şefkatli olması hasebiyle "herkesin peygamberi" düzeyinde algılaması da anlamlıdır. O, her rengi, dili ve ırkı sancağı altında toplayabilmelidir. Bu da bir yönüyle öznelendirilen peygamberin davet ve hâkimiyet alanını genişletmek dolayısıyla kendi hâkimiyet alanını da genişleterek, küreselleştirmek, evrenselleştirmektir (Erşahin, 2012: 125-133).

Maxime Rodinson, Hz. Muhammed'in şahsiyeti ile ilgili genel bir değerlendirme yaparak şöyle demektedir: "*Fatih ideolojilerin kurucuları hayatta olduklarından çok öldükten sonra büyük olurlar. Hz. Muhammed'in şahsı, kurmuş olduğu dinin müritlerinin şuurunda önem bakımından büyümeye devam etti. O, zayıf yanlarını hiç gizlememişti... O, şefaati Allah'ın katında söz sahibi bir güce sahip bulunan, 'yaratılmışların en iyisi', müstesna yeteneklerle, tabiatüstü güçlerle donatılmış Peygamber'e dönüştü. Bu değişimin hangi etkenler altında nasıl meydana geldiği hususu tarihçilerle sosyologlar için çok önemli bir inceleme konusudur* (Rodinson, 2005: 216)."

Bu genel değerlendirmeden sonra 20. Yüzyıl Fransız oryantalistlerinden Maurice Gaudefroy-Demombynes (1862-1957), Régis Blachère (1900-1973) ve Maxime Rodinson'un (1915-2004) Hz. Muhammed'in kişiliği ve evliliklerine yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak ele alalım.

A. Kişiliğine Yaklaşımlar

1. Fiziki Özelliği ve Örnekliği

Maurice Gaudefroy-Demombynes'in düşüncesine göre bütün Müslümanlar, Hz. Muhammed'in her düşüncesi ve davranışının Allah tarafından emredildiğini kabul ederler. Böylece onun kişiliği, pek çok özelliği ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı zaman bile vahiy kaynaklıdır. Oysa kendisi gibi oryantalistlerin, Hz. Muhammed'in olağanüstü bir bireyselliği olduğuna inanma ve bunun belirtilerini toplamaya çalışma olanağı olduğunu ifade eder. Ona göre, Hz. Muhammed'in portresi vahyin sürekliliğini gösterme çabası içindeki geleneğe göre; Hz. İbrahim'in kinin tıpatıp aynısıdır, üstelik Hz. İsa'dan da bazı özellikler almıştır (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 209). Fakat yazar bu özelliklerin neler olduğu konusunda bir açıklama getirmemiştir.

Hz. Peygamber'in şemailini Gaudefroy-Demombynes şu şekilde anlatır: "*Muhammed ne uzun ne kısa, orta boyluydu; kemik yapısı güçlü, elleri ve ayakları sağlam yapılı, başı ve çenesi büyükçe idi. Göğsü kıllı, saçları gürdü. Ancak saçı kıvrıkcık da düz de değil, dalgalıydı. Sakalı gürdü, bıyığını, İbrahim'in yaptığı gibi hafifçe keserdi. Ten rengi hafifçe kıvılcık beyazdı. Gözleri siyah, yanakları düz ve parlaktı. Boyunu gümüş bir ibrik gibiydi. Yürürken vücudu bir kayadan iniyor da yamaç aşağı yürüyormuş gibi kıpırdardı. 'Alnında inci gibi ter damlaları belirirdi, terinin kokusu miskten daha güzeldi. Cildinden hoş bir koku yayılırdı. Uzun süre saçlarını, İsa'nın Hıristiyanlarca taklit edilen saçları gibi omuzlarına doğru dökülecek biçimde dalgalı olarak bıraktı. Daha sonra Arap modası uyarınca ortadan ikiye ayırırdı. Hayatının sonunda birkaç beyaz saç vardı ama bunlar pek görünmüyordu. Sakalı ağarmıştı ve sakalıyla bıyığını kınayla boyardı* (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 209-210)."

Bu anlatımdan sonra Gaudefroy-Demombynes, Hz. Muhammed'in omzunda bulunan Peygamberlik Mührü'nden bahseder. Yukarıdaki bölümde de kısmen bahsedildiği gibi Hz. Muhammed'in Hz. İsa ile kıyaslandığına şahit olmaktayız. Burada Hz. İsa'nın insanlara yardım eden insanlı yanı ile bir benzerlik kurulmaktadır (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 212).

Gaudefroy-Demombynes, Hz. Muhammed'in kişiliği üzerine yapılacak değerlendirmeyi tek bir formülde özetlemeye çalışmanın aldatıcı olacağını ifade eder. Yazar, Hz. Muhammed'i "*Mekke'de din adamı, Medine'de ise devlet adamı*" olarak niteler. Yapılanlar ve davranışlar koşullara göre değişmektedir. Hz. Muhammed Mekke'deyken küçük bir topluluğun başkanıdır. Medine'de ise daha geniş bir sosyal grubun örgütleyicisi olduğu zaman da, bu görevinde kadir-i mutlak Allah'ın sözcüsü ve kâfirlerin uyarıcısı olarak kalmıştır (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 217).

Bir diğer Fransız oryantalist Régis Blachère ise, ortaya çıkan problemlerin hiçbir sistemli plandan kaynaklanmadan çözüldüğünü belirterek, bunda Hz. Muhammed'in kişisel ve ahlaki becerilerinin ön plana çıktığını söyler. Ona göre problemlerin çözümünde, Hz. Muhammed, tüm özgür kafaları hayran bırakan bir esneklik, bir ince düşüncelilik, bir insanî duygu ve zorluklara karşı direnme gücüne sahiptir. Her soruna koşulların dayattığı ve kendi imkânlarıyla bir çözüm bulmak ve bunu hayata geçirmek için çabalamıştır. Bazı durumlarda, özellikle hukukî düzenlemeler ve dinî görevler için Kur'an vahyi kesin ilkeler koymuştur. Bununla birlikte birçok durumda çözüm, ashabıyla danışmaya dayalı, istişâre yöntemiyle halledilmeye çalışılmıştır (Blachère, 1952: 94).

Maxime Rodinson'a göre ise, Hz. Muhammed keskin görüşlü, usta, sabırlı, heyecanlarını bastırmasını bilen, gerektiğinde uzun süre beklemesini beceren, sırası geldiği zaman darbesini derhal indiren bir siyaset adamıdır. Aynı zamanda bir savaş planını akıllıca seçip mücadelenin gerektirdiği kararları hemen alan mükemmel bir askerî kişiliğe de sahiptir (Rodinson, 1994: 250). Rodinson, Hz.

Muhammed'in askerî kişiliğinin temelini "*Savaş hiledir* (Buhârî, "Cihad", 157; Müslim, "Cihâd", 18)"¹ sözünden hareketle başarısının "*kurnazlık ve aldatmacaya*" dayandığını iddia ederek, yola çıktığında kuvvetlerini daima gerçek hedeflerinden farklı bir hedefe yönlendirerek düşmanını şaşırttığını belirtir (Rodinson, 1994: 257).

Rodinson, klasik kaynakların ifadesinden hareketle, Hz. Muhammed'i, ahlakî vasıfları, fiziksel özellikleri, entelektüel birikimi ve yapı itibarıyla mükemmellik örneği olarak görür. Daha çocukluk döneminde çevresi tarafından olumlu etkiler bırakmıştır. Zekâsı, sakinliği, başkaları ile ilişkilerinde kurmuş olduğu güvenli ve dengeli tutumu nedeniyle temayüz etmiştir (Rodinson, 1994: 73).

Rodinson, kişilik olarak Hz. Muhammed'i, Hz. İsa ve Frank Kralı Charlamagne'a benzetmektedir (Rodinson, 1994: 331). Onun başarılı kişiliğinin arkasında etrafındaki eğittiği kimselerin de etkisi göz ardı edilemezdi. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Hâlid b. Velid gibi arkadaşları onu başarılı kılmışlardır. Bunun doğal bir neticesi olarak Rodinson şöyle demiştir: "*Muhammed Mekke'deki evinde birkaç fakiri toplayıp fikirlerini aşulamaya koyulduğu tarihten bir asır sonra ona inananlar Loire'dan İndus kıyılarına, Poitiers'den Semerkand'a uzanan bir dünyaya kumanda etmiştir* (Rodinson, 1994: 333)." Bununla birlikte bugün, Dicle ve Fırat kıyılarından Atlantik Okyanusu'na, Kuzey Afrika'dan Viyana önlerine dayanan Osmanlı Devleti'ne kadar birçok Müslüman devlet ve toplum Hz. Muhammed'in mesajının bir başarısıdır (Rodinson, 1994: 334).

2. Ahlakî ve Ruhsal Özelliği

Gaufrey-Demombynes'e göre, İslâm'a ve onun kurucusuna düşman yazarlar daha düne kadar Hz. Muhammed'in tüm davranışlarını "*sara hastalığı*" ve "*samimiyetsizlikle*" açıklamışlardır. Bugün ise kimse bu kolaycı açıklamaları artık ileri sürmemektedir. O'nun kişiliğinde, biri vahiy getiren ve inansınlar diye bunu insanlara tebliğ eden "*kutsal kişi*", diğeri de Müslüman topluluğunun toplumsal ve iktisadî hayatını düzenleyen, cihat için savaşçılara komuta eden, yeniklerin biatleriyle ilgilenen "*toplum önderi*" olmak üzere, her zaman iki insan tipi var olmuştur (Gaufrey-Demombynes, 1969: 210)."

Gaufrey-Demombynes'e göre Kur'ân, Hz. Peygamber'in toplumsal adalet kaygısı taşıyan bir kişilik sahibi olduğunu hatırlatır. Grimme bu toplumsal adalet sağlama çabasını Hz. Muhammed'in özelliklerinin en başına yerleştirir (Gaufrey-Demombynes, 1969: 212). Yazara göre buna örnek şu ayetlerdir: "*O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; başışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever* (Âl-i İmrân: 3/159). "*Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmeyiz; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi iştirak ve bilicidir* (Nisâ: 4/148)." Bu ayetler Hz. Muhammed'in etrafına karşı kaba, katı yürekli değil, candan sevecen bir ahlakî kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Blachère, Hz. Muhammed'in arkadaşlarının görüşlerine önem veren bir kişilik sahibi olduğunu belirtir. Yazar Mekke hayatındaki başarısızlığına dair Hz. Muhammed hakkındaki görüşlerinden vazgeçerek, onun Medine'de hayran olunacak bir alçakgönüllülükle problemleri çözme yeteneğine sahip olmasından bahseder. Ayrıca, Mekke'de yapmadığı gibi Medine'de de kendine "*üstün insan*" niteliğini yakıştırmaz. Ciddi kararlar için etrafında bulunan bilge ve temkinli kişilere danışır. Birçok hadiste, özellikle Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in görüşünü dikkate alıp onlarla "*ortak akıl*" oluşturmuştur. Kimi zaman da, Uhud Gazvesi öncesinde olduğu gibi arkadaşlarının görüşünü kendi görüşüne tercih etmiştir (Blachère, 1952: 101).

Ona göre Hz. Muhammed, mescid inşasından sonra yapılan odacıklara yerleşerek, ashabı ile arasına bir engel koymadan, beraber yaşamış ve otoritesini de korumuştur. Hz. Muhammed etrafındaki insanları her zaman görgülü olmaya, nezakete çağırır ve arkadaşları tarafından hep saygı görmüştür. O da zaten ashabına mesafeli davranmamış, aşırı bir saygı beklediği izlenimi de vermemiştir. Hadis onu bize, sade giyinen, ihtiyaçlarında bulduyuyla yetinen, her gelene güler yüz gösteren, önerilerini esirgemeyen, hastaları ziyaret eden, elini hastanın üzerine koyarak moral vermiş biri olarak göstermektedir. Blachère'e göre, çok saygı duyulan bu rehber kendisini izleyenlerin sevgisini kazanmayı bilmiştir (Blachère, 1952: 101).²

¹ Bu hadis, oryantalistlerce savaş esnasında yalan, kandırma, aldatma ve iftiranın mübahlığı şeklinde anlaşılmış ve bu yönde bir imaj çizilmiştir. Oysaki Hz. Muhammed, kesinlikle yalana tevessül etmemiştir. Fakat düşmanı yanıltabilecek savaş taktikleri uygulamıştır. Başka bir yere sefere çıkıyormuş gibi görünüp sonra asıl hedefe yönelmesi, Mekke'nin fethi öncesinde o gece on bin ateş yakması gibi durumlar buna örnek olarak verilebilir. Buradan bir "*adatma ve yalan*" çıkarmak bir önyargı ve iftira olur.

² Blachère burada örnek olarak Buhârî'de zikredilen, Hz. Muhammed'in Medine'deki yaşayış biçimini yansıtan bir hadisi aktarır: "*Rivâiyete göre Hz. Ömer, bir gün Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmıştı. Hz. Peygamber bir hasırın üzerinde yatıyor ve hasır yüzünün bir tarafını iz yapıyordu. Odasının bir yanında işlenmiş bir deri, bir diğer köşesinde ise, içinde birkaç avuç arpa bulunan küçük bir torba vardı. Hz. Peygamber'in odasında bulunan eşyalar bundan ibaretti. Hz. Ömer, bu manzara karşısında duyulandı ve ağlamaya başladı. Hz. Peygamber ona niçin ağladığını sorunca da Ömer: "Ya Resûlallah! Şu anda Kisralar, Krallar saraylarında kuş tüyünden yataklarında yatarken, sen sadece kuru bir hasır üstünde yatıyorsun ve o hasır, senin yüzünde iz bırakıyor. Bundan dolayı ağladım." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ömer'e şu tesellide bulunur: "İstemez misin ey Ömer, dünya onların âhiret ise bizim olsun (Buhârî, "Tefsir", 21)."*

Blachère'e göre, Hz. Muhammed hiçbir zaman özel hayatını bir gizeme çevirmeye kalkışmamıştır. Şayet bunu istemiş olsaydı bile ortam buna izin vermemiştir. Sözleri, sade davranışları, baba ve koca olarak tavırları, mü'min olarak tutumları sevenlerinin merakına açıktır, bu sevenleri de davranışlarını ondan örnek alarak düzenlemekte ve yapıp ettiklerinde derin hikmetler keşfetmektedirler. İslâm'ın yayılmasında önemli role sahip olacak "Sünnet" ya da "Peygamber'in Âdeti" yavaş yavaş böyle biçimlenmiştir (Blachère, 1952: 101).

Rodinson ise diğer oryantalistler gibi, Hz. Muhammed'in herhangi bir karara varmadan önce istişare eden, yakınındaki insanların görüş ve düşüncelerine değer veren bir kişiliğe sahip olduğunu ifade eder. Buna örnek olarak, özellikle Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'le görüş alış-verişinde bulunduğunu, bunun sebebinin ise onlarla akrabalık bağının olmasını ileri sürer. Bu iki isim Hz. Muhammed'in kayınpederleri olduğundan dolayı kızları vasıtasıyla onun düşüncelerini öğrenme ve onu etkileme gücüne sahiptirler. Rodinson bu düşüncesinden hareketle, Hz. Muhammed'in Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in görüşlerine aykırı hiçbir karar almadığı iddiasında bulunur (Rodinson, 1994: 256).

Rodinson, Hz. Muhammed'in ahlaki kişiliği hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunur: "Muhammed genellikle bilge, ölçülü ve dengeli bir insan izlenimi uyandırmaktadır. Bütün hayatı boyunca düşündüğünü, kamusal ve özel işlerini ustalıkla yürüttüğünü, gerektiğinde beklemesini, yeri geldiğinde çekilmesini bildiğini ve projelerinin başarıya ulaşması için gerekli kararları zamanında almayı becerdiğini görüyoruz. Bunun yanı sıra Muhammed eşsiz bir diplomattır (Rodinson, 1994: 80)." Rodinson bu değerlendirmelerden sonra bir iddiada bulunarak, Hz. Muhammed'in günlük hayattan mutlu olmadığını ve "doyumsuz bir kişiliğe" sahip olduğunu belirtir. Bunun nedenleri arasında kendinden yaşlı olan Hz. Hatice ile evlenmesinden kaynaklanan cinsel dürtü ve erkek çocuğunun vefat etmesi sebebiyle müşriklerin alay etmesinden dolayı (Rodinson burada Kevser Suresi'nde geçen "ebter" kelimesini örnek olarak vermektedir) üzüntülü olmasını gösterir (Rodinson, 1994: 78).

Rodinson Müslümanların gözünde Hz. Muhammed'in, her şeyden önce, onlara adaleti, dürüstlüğü ve iyiliği emreden bir kimse olduğunu ifade eder. Rodinson bu nedenle Hz. Muhammed'in büyüklüğünü açık yüreklilikle kabul etmenin bir hakkı teslim etmek olacağını söyler (Rodinson, 1994: 339). Rodinson ayrıca, Hz. Muhammed'in "karizmatik" bir kişiliğe sahip olduğunu belirterek, onun davranışlarının en küçük bir ayrıntısının bile Müslümanlar için model alınacak bir eylem olarak görüldüğünü belirtir (Rodinson, 1994: 341).

Rodinson'un, Hz. Peygamber hakkında *Mahomet* adlı kitabının son satırları, bir anlamda, Batı'daki kısmen olumlu peygamber algısının insanî bakış açısının bir özeti gibidir: "Bu karmaşık ve bu çelişkiler, bu kuvvet ve zaaflar karşısında neden şaşkınlığa düşelim ki? Sonunda, Kureyş kabilesinden Muhammed ibn Abdullah da, tıpkı diğer insanlar gibi aynı zayıflıklara tabi olan, aynı güçleri paylaşan bir insandı. Sözün kısası, bizim kardeşimizdi (Rodinson, 1994: 353)."

Rodinson aynı zamanda, Hz. Muhammed'in bir "mucizeler peygamberi" olduğuna dikkat çekerek, doğumundan itibaren ve hatta doğumundan önce bile birtakım olağanüstü olayların gerçekleşmesinin edebî literatürde bolca işlendiğini kaydeder. Mî'râc ve ayın ikiye yarılması gibi mucizeler buna örnektir. Aynı zamanda şâir ve yazarların Hz. Muhammed'e övgüler dizdiğini, bunlardan en meşhurunun Busirî'nin Kasîdetü'l-Bürde'si olduğunu dile getirir. Rodinson bu bağlamda Süleyman Çelebi'nin Hz. Muhammed için yazdığı Mevlîd'i (Vesiletü'n-Necât) örnek göstererek, Müslümanların onun gelmesi ile yolunun aydınlandığı ve hakikatin ışığını bulduğunu düşündüğünü belirtir (Rodinson, 1994: 350).

Yazar kendisi sosyalist olduğu için Hz. Muhammed'i de "Devrimci Bir Peygamber" olarak şu sözlerle nitelemektedir: "Muhammed karşılaşmış olduğu zorluklara karşı kendisini, zenginlere ve iktidar sahiplerine karşı eleştirel bir tavra sürüklemiştir. Bunun sonucu olarak da, yenileyici, yenilik getirici akımlara açık bir tutum takınacaktır. Acılarının üstesinden gelebilmek maksadıyla kendini toplumsal düzenin kurbanlarıyla (köle ve zayıflar gibi) bir ve özdeş sayacak, hesap sormak ve egemenliklerini haklı gösteren ideolojiyi yıkmak için yüzünü güç sahiplerine çevirecektir. İşte bu yüzden Muhammed'in tavrı 'devrimci' bir tavidir (Rodinson, 1994: 109; Rodinson, 2008: 111)."

Hz. Peygamber'in kimliği konusundaki sorgulamaların, İslâmî çevrelerde, özellikle de siyasî/dinî akımlarda devam ediyor olmasından hareketle, Batı'nın kendi içinde bu türden bir sorgulamaya girişmesini ve asırlardır henüz bir cevap bulamamasını gayet doğal karşılamak gerekir. Bugün dahi, Şii, Sünnî, Hâricî gibi siyasî/dinî ekollerin, ılımlı, radikal, demokratik olarak nitelendirilen grupların, Rasûlullah'ın İslâm'daki dinî, hukukî ve siyasî konumunu sorgulaması aralıksız devam etmektedir ve anlaşılan o ki, gelecekte de devam edecektir (Öz, 2007: 173).

Genel çerçevede, Batı'nın Hz. Muhammed'in kişiliğine Avrupamerkezcilik çerçevesinde yalnızca kendi değerlerini ölçü alarak anlamaya çalışması ve yorumlaması eksik ve yanlış bir tutumdur. Ayrıca, Batı'nın Hz. Peygamber'i ve İslâm'ı tanımada yeterli kavramsal donanma ve tarihî tecrübeye sahip olduğunu söylemek de zordur. Hristiyanlar tarih boyunca Hz. Muhammed'in kişiliği ile ilgili tutarlı bir

tutum ortaya koyamamışlardır. Batı'nın tarihinde açıkça görüldüğü üzere bir dönemde yaptıkları bir değerlendirme, başka bir dönemde geçersiz ve anlamsız sayılabilmektedir (Sarıçam v.dğr., 2011: 405).

O dönemki Arabistan standartlarından günümüze kadar olan süreç düşünüldüğünde Hz. Muhammed'in yüksek bir ahlakî duruş sergilediği muhakkaktır. Bunu bugün hem Batı hem de Doğu'da kabul eden büyük bir kesim olduğu gibi gelecekte de olacaktır. Batı'da "*samimiyet ve sadakat*" tartışmalarının nesnellikten uzak, siyasî ve ideolojik içerikli olduğu önemli bir kesim tarafından kabul edilmektedir (Sarıçam v.dğr., 2011: 403).

Müslümanlar Hz. Muhammed'in en son ve en büyük peygamber olduğuna inanmışken, Hıristiyan Batı dünyası onun kişiliği üzerine aşırıdan olumluya kadar geniş bir çerçeveden bakmışlardır. Oryantalistler Hz. Muhammed'in fizikî ve ahlakî kişiliğini ele alırken "*kıstas*", "*samimiyet ve sadakat*" ve "*şiddet*" gibi hususlara dikkat çekmişlerdir (Sarıçam v.dğr., 2011: 401). Bunun yanında "*toplumsal adalet kaygısı*", "*kurnazlık*", "*tevazu ve mahviyet*" ve "*mucize peygamberi*" gibi ifadeler Fransız oryantalistlerin kişilik değerlendirmesinde ön plana çıkan konular olmuştur.

B. Evliliklerine Yaklaşımlar

Hz. Peygamber'in evlilikleri oryantalistlerin dikkatini çeken, üzerinde tartışılan ve polemik yapılan konulardandır. Bu evliliklerden oryantalistlerce ön plana çıkarılıp önemli görülenler, başta Hz. Hatice olmak üzere Hz. Aişe, Zeyneb bt. Cahş ve Cüveyriye bt. Hâris ile olan evliliklerdir. Oryantalistler genellikle Hz. Peygamber'in evliliklerini ve kadınlarla münasebetlerini onun kişiliğinin bir yansıması bağlamında ele almışlardır. Fransız oryantalistler bu evliliklerin şehvî tatmin duygusu, çocuk yaşta evlilik (Hz. Aişe örneğinde olduğu gibi) ve siyasî sebeplerle yapıldığını iddia etmişlerdir.

Hz. Peygamber'in evlilikleri konusu ele aldığımız eserlerde özel başlıklar altında olmayıp diğer konular arasına serpiştirilmiştir. Fakat Gaudefroy-Demombynes diğer konular arasında bunu ele almakla birlikte, eserinin "*Les femmes du prophète, ses filles, Ali*" (Peygamber'in hanımları, kızları ve Ali) adlı altıncı bölümünde evlilikler konusunu bir bütün olarak ele almaktadır. Biz de Gaudefroy-Demombynes, Blachère ve Rodinson'un bu evlilikleri nasıl değerlendirdiklerini ve hangi sonuca ulaştıklarını bazı evlilikleri ön plana çıkartarak ele almaya çalışacağız.

1. Hz. Hatice ile Evliliği

Gaudefroy-Demombynes, Hz. Muhammed'in Suriye'ye ticaret için giden kervanlarında görevli olduğu için Hz. Hatice tarafından yakından tanındığını ve kendisinin bizzat ona evlenme teklifi götürdüğünü kaydeder. Yazar burada bazı zayıf rivâyetleri tekrar ederek, Hz. Hatice'nin babası Huveylid'in bu evliliğe rızası olmasa da kendisine içki verilerek "*sarhoş edilmesi*"³ sonucu bu evliliğe onay alındığı iddiasını yineler. Gaudefroy-Demombynes bu rivâyeti her ne kadar ele alsın da buna kendisi de inanmaz. Zira ona göre, başından daha önce evlilik geçen özgür bir kadın olan Hz. Hatice'nin kimseden izin almasına gerek yoktur ve o kendi kararlarını kendisi verebilecek olan bir iş kadınıdır (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 67).

Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile evliliği mutlu ve huzurlu olarak devam etmiştir. Bu evlilikten tam olarak kaç çocuk olduğu konusunda birtakım tereddütleri olan Gaudefroy-Demombynes, yine de geleneksel rivâyetleri kabul ederek ondan dört kız ve iki erkek çocuk olduğu konusunda mutabakata varır. Burada Hz. Muhammed'in neden kendisinden bir hayli yaşlı olan bir kadınla evli olduğu sorusuna kendince cevabı, onun mistik bir yaşama sahip olmasına bağlar (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 68).

Gaudefroy-Demombynes, Hz. Muhammed'in hayatında önemli bir yer tuttuğu için eşi Hz. Hatice'nin ölümü ile çok üzüldüğünü ifade eder. Hz. Muhammed'in hayatında en sıkıntılı dönemlerde onun yardımını görmüş, vahiy esnasında onun sözleri ile teselli bulmuş, maddi olarak hep Hz. Peygamber'in yanında bulunmuş ve kendisine güven vermiştir. Bundan dolayı bazı hadislerde ondan övgü ile bahsedilmiştir (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 100). Yazarın burada örnek olarak zikrettiği hadislerden birisi şöyledir: "*Genç kadınların en faziletlisi Huveylid'in kızı Hatice, Muhammed'in kızı Fâtıma, İmrân'ın kızı Meryem ve Müzâhim'in kızı Âsiye'dir* (Müslim, "*Fedâil*", 69-70)."

Blachère'e göre ise, geleneksel kronoloji Hz. Peygamber'in yirmi beşinci yaşına sonuçları itibariyle büyük birtakım olaylar yerleştirir. Bunlardan bir tanesi Hz. Hatice ile evliliğidir. Hadislerde ifade edildiği gibi yirmibeşli yaşlarda Hz. Muhammed, "*ciddi, ölçülü, ağırbaşlı ve dürüst*" özellikleri itibari ile ilgi uyandıran bir genç adam şeklinde vasıflandırılır. Kırk yaşında zengin bir dul olan Hz. Hatice bu özelliklerinden dolayı Hz. Muhammed'e ilgi duymuş ve onu ücretli olarak işe almıştır. Bazı kaynaklara göre ise onu kendisine ortak etmiştir (Blachère, 1952: 33-34).

Blachère'e göre, Suriye'ye olan ticarî yolculuklardan birinden dönüşte Hz. Hatice bizzat kendisi Hz. Muhammed'e evlilik teklif etmiş ancak Hz. Hatice'nin babası denk olmayacağını gerekçe göstererek bu

³ Oryantalistlerin bu konuda çokça kullandığı rivâyetlerden bir tanesi de budur. Bakınız: Ya'kûbî, Ahmed b. Ya'kûb (294/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, (tah. Abdu'l-Emîr Mühenna), Beyrut 1993, I, 340-341.

evliliğe karşı çıkmıştır. Fakat daha sonra babasının rızası ancak “sarhoş edilerek” alınmıştır. Devamında yazara göre Hz. Muhammed’in hayatında bu evlilik, konusu psikanalizin alanına giren birtakım durumlar ortaya çıkarmıştır: “Durum ne olursa olsun bu evlilik gerçekleşmiştir. Muhammed’in gerçek duyguları ne olmuştur acaba? Hadis verileri bize genç kocayı karısına karşı takdir ve saygı dolu gösteriyor. Bu tutum iyice belirgin bir olguyla doğrulanmış görünüyor: Hatice, yaşadığı müddetçe Muhammed ne bir cariye ne de başka bir eş aldı. Ancak bu sorun çıkmasına yol açıyor. Sıyer, Hatice’nin kocasından on beş yaş büyük olduğunu ortaya koyuyor. Öte yandan, ‘övücü’ edebiyatta bile bu hanımın fizikî güzelliği hiçbir övgüye değer değildir. Bu iki olguya dikkat edilir ve bundan başka, geleceğin Peygamber’inin olgunluk yılları ve yaşlılığında sergileyeceği bitmez tükenmez cinsel ateşliliği iyice hesaplanırsa, Hatice’yle bu evlilik Muhammed’de, araştırması psikanalizin konusu olan bir dizi durumlara sebep olmaktan geri kalmamıştır (Blachère, 1952: 34).”

Blachère, Hz. Hatice’nin bu evlilikten üç erkek⁴ ve dört kız çocuğu doğduğunu belirterek kızı Fatıma’nın amcaoğlu Ali ile evlenerek babasının soyunu sürdürme “trajik onurunu”⁵ üstlendiğini söyler. Ayrıca Blachère, Hz. Hatice ile evliliğin Hz. Muhammed’e büyük bir saygınlık kazandırdığını ve bu sayede çocukluğu ve gençliği oldukça mutsuz geçen Hz. Peygamber’in bu evlilik sonrası oldukça bolluk içinde rahat bir yaşama ulaştığını belirterek az önceki psikanalizin konusu olan bir mutsuzluk halini açıklayamaz ve yine çelişkiye düşer. Duhâ Suresi’nde “Allah seni fakir bulup zengin etmedi mi? (Duhâ: 93/8).” ayetiyle Allah bu evliliğe vurgu yapar (Blachère, 1952: 35).

Diğer oryantalist Rodinson ise, Hz. Muhammed’in Arap adet ve geleneklerinin aksine uzun süre bekâr kaldığını bunun sebebinin ise yoksulluk olduğunu iddia eder. Yazara göre, Hz. Muhammed amcası Ebû Talib’in kızını (Ümmü Hânî’yi kastediyor) istemiş ama bu evlilik Arap adetleri açısından hoş karşılanmadığı için gerçekleşmemiştir. Rodinson’a göre, Hz. Muhammed’i Suriye’ye ticaret için giden kervanlar nedeniyle yakından tanıma imkânı bulan Hz. Hatice, aynı zamanda ona karşı duygusal bir yakınlık da hissetmiştir. Ona göre Hz. Hatice’nin durumu dul olmasından dolayı Arap geleneklerine göre hoş karşılanmasa da zenginliğinden dolayı evlenmesi zor değildi (Rodinson, 1994: 74).

Rodinson diğer oryantalistler gibi, Hz. Hatice’nin babasının (yazara göre babası daha önceden öldüğü için amcasının) rızasının “sarhoş edilerek” alındığı iddiasını tekrar etmiştir. Rodinson ayrıca, Hz. Hatice ile evliliğin Hz. Muhammed için parlak bir geleceğin kapılarını açtığını, artık geçimini başkalarının hizmetinde sağlayan yoksul bir kimse durumundan, saygıdeğer bir kişi konumuna yükselttiğini anlatır. Fakat bu evliliğin Hz. Muhammed açısından cinsel arzuları yerine getiren bir evlilikten ziyade, saygı, şefkat ve şükran duygusu temelli bir evlilik olduğunu iddia eder. Bundan dolayı Hz. Muhammed, Hz. Hatice’yi ölümünden sonra devamlı olarak anmıştır. Rodinson ayrıca bu evliliği, ana sıcaklığından yoksun kalmış öksüzlük halinin, daha yaşlı bir kadına beslenen güçlü bağıllık psikolojisi ile açıklamaktadır (Rodinson, 1994: 75).

Rodinson Hz. Muhammed’in şehvet ve ihtiras içerisinde bunaldığını belirtir. Hz. Hatice ile evliliğinden dolayı her ne kadar mutlu olsa da şehvî isteklerinin bastırıldığını, diğer yönden de kendisini diğer insanlardan farklı ve ayrıcalıklı gördüğünü ifade eder. Bundan dolayı içinde yaşadığı toplumun gidişatını beğenmiyor, onları eleştiriyor fakat bu durum onu üzüyordu (Rodinson, 1994: 82).

Rodinson, Hz. Hatice’nin ölümünün Hz. Muhammed’i çok üzdüğünü ifade eder. Çünkü çocuklarının annesini çok sevmektedir. Rodinson aynı zamanda, yetim ve öksüz olarak başladığı hayatının en zor dönemlerinde kendisine destek olduğunu, bu yüzden de hanımının vefatının kendisinde çok büyük üzüntüye sebep olduğunu kaydeder (Rodinson, 1994: 163).

2. Hz. Aişe ile Evliliği ve İfk Olayı

Tartışılan konulardan birisi hiç şüphesiz Hz. Aişe’nin Hz. Muhammed ile evliliği ve evlilik yaşdır. Gaudefroy-Demombynes de birçok oryantalist gibi Hz. Aişe’nin altı ya da yedi yaşında evlendiğini iddia eder. Ona göre bu evlilik olayı, Hz. Muhammed’in arkadaşı Hz. Ebû Bekir’in henüz altı ya da yedi yaşında olan kızı Hz. Aişe’yle gerçekleşmiştir. Bu evliliğin resmen yaşama geçirilmesi hicretten yalnızca sekiz ay sonra, Mescid-i Nebevî’nin ve Hz. Muhammed için yapılan odaların yapımı bittikten sonra gerçekleşmiştir (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 113).

Yazar, burada Hz. Aişe’den rivâyet edilen şu hadise atf yapar: “Peygamber ben yedi yaşındayken benimle evlendi; benimle kimsenin eli değmemiş bir bakire olarak evlendi; vahiy ona, o ve ben aynı örtünün altındayken geliyordu; ben onun en çok sevdiği kişi oldum; topluluk yok olmak üzereyken benim hakkımda bir Kur’ân ayeti indi; ben Cebrail’i gördüm ve benim dışımda Peygamber’in eşlerinden hiçbiri onu görmedi (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 113).”⁶

⁴ Blachère burada bilgi hatası yapmaktadır. Erkek çocuklardan İbrahim’in Hz. Hatice tarafından değil Mâriye tarafından dünyaya getirildiğini biliyoruz.

⁵ Blachère burada “trajik durumdan” söz ederken Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın soyundan gelen kimselerin İslâm tarihi boyunca geçirmiş olduğu sıkıntılara vurgu yapmaktadır.

⁶ Gaudefroy-Demombynes, burada konu ile ilgili herhangi bir kaynak belirtmemiştir.

Gaufrey-Demombynes'in tasvirine göre Hz. Aişe, uyanık ve dik kafalı bir kişiliğe sahipti. Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında, özellikle Hz. Osman döneminde kendisine egemenlik kurmak için siyasi entrikalar çevirmeye başlamıştı (Gaufrey-Demombynes, 1969: 224).

İfk konusunda Gaufrey-Demombynes, tartışmalı bazı rivayetleri ön plana çıkararak olaylara yaklaşır. Kendisi bunun bir iftira olduğu kabul eder. Hz. Aişe'nin temize çıkmasının ayetlerle (Nûr: 24/11-26) olduğunu belirtir. Fransız oryantalist bu konuda bilinen olayları tekrar eder. Asıl bu konuda Medine'de Abdullah b. Übeyy başkanlığındaki bir fitne hareketinin bu tür dedikoduları yaydığını, Hassan b. Sâbit gibi şâirlerin ise bunun duyulmasına katkıda bulduklarını ifade eder (Gaufrey-Demombynes, 1969: 150-151).

Blachère'e göre ise, Hz. Peygamber'in ileri bir yaşta yaptığı bu tür evlilikler, birçok oryantalistin de iddia ettiği gibi, Hz. Muhammed'in o zamana kadar bastırılmış bir cinselliğinin uyanmasına bağlanabilir. Ona göre, 55 yaşında olan Hz. Muhammed'in, Sevde'yle, Hz. Ebu Bekir'in kızı Hz. Aişe'yle ve üçüncü bir kuma olarak Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evliliği bu türden bir evliliklerdir. 624 yılının başında, Hz. Muhammed'in, amcaoğlu Hz. Ali'yle evli olan kızı Hz. Fatıma'nın bir oğlu olmuştu, bir yıl sonra da bu evlilikten bir oğlan çocuğu daha doğacaktı. Blachère artık iki kez dede olan Hz. Muhammed'in çevresindekilerin, Ali-Fatıma çiftinin Hz. Peygamber üzerinde aşırı bir etkisi olacağından korktuklarını ifade etmiştir. Yazar Hz. Muhammed'in yanına Hafsa'yı yerleştirmekle hem Hz. Aişe, hem Hz. Ebu Bekir ve hem de Hz. Ömer'in durumlarını güçlendirmeyi umduğunu iddia etmektedir. Çünkü Zeyneb'le evlilikten sonra, Hz. Aişe'yle Hafsa birbiriyle çok iyi geçinir ve yeni gelene karşı içgüdüsel olarak elbirliği etmiş görünürler (Blachère, 1952: 109).

Blachère ise İfk olayını şöyle anlatır: *"626⁷ yılı Kasım ya da Aralık ayında, Muhammed bedevilere karşı yaptığı bir seferden (Beni'l-Mustalik Gazvesi) dönüyordu. Ona bu seferde eşlik eden Aişe dikkatsizlikle konvoyun gerisinde kalmış ve ancak ertesi sabah yakışıklı bir genç deveci (Safvân b. Ümeyye) tarafından getirilmişti. Medine'de insanlar dedikoduya başladılar. Zeyneb, kendini fazla öne çıkarmadan -bu tutumu sonradan geri çekilebilmesini sağlayacaktır- nifakı körüklemiştir. Muhammed tarafından yüzüstü bırakılan Aişe baba evine gitmeye karar vermişti. Hadis verilerinin de doğruladığı gibi Ali, Muhammed'e, suçlu kabul edilen Aişe'yi boşamasını önermişti. Her ne olursa olsun, Ebu Bekir ve Ömer cephesi de eli kolu bağlı durmamıştır."* Yazara göre, uygun bir zamanda, Hz. Aişe olayıyla ilgili bir vahiy geldi ve dedikoducuları susturdu: *"O ağır iftirayı uyduranlar içinizden küçük bir gruptur. Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için, işledikleri günahın cezası vardır. Bunu yayanlardan her birine, ağır bir azap vardır (Nûr: 24/11)."*

Blachère'e göre, bu olay Hz. Ali ile Hz. Aişe arasındaki bir düşmanlığın çıkış noktasını oluşturmuştur ve bu yüzden önem kazanmıştır. Aksi halde İfk olayının bir önemi yoktur. Ancak ileriki dönemlerde Hz. Muhammed'in bu iki yakını arasındaki düşmanlık ağırlaşarak devam edecek ve yirmi beş yıl sonra bir iç savaş felaketi, ardından da bölünmeyle son bulacaktır (Blachère, 1952: 110).

Hz. Aişe ile evlilik konusunda görüşlerini açıklayan Rodinson ise, yukarıdaki rivayetleri aktararak İfk olayının doğruluğunu kabul eder ve onun altı ya da dokuz yaşında iken Hz. Muhammed ile evlendiğini belirtir. Bu görüşünü temellendirmek için birtakım rivayetleri sıralar. Bu rivayetlerin hepsinde Hz. Aişe'nin küçüklüğü ön plana çıkar (Rodinson, 1994: 181-182).

Rodinson, Hz. Muhammed'in Hz. Aişe ile evliliğinin Sevde (Sevde bt. Zem'a) ile evliliğinden sonraya gelmesini Sevde'nin yaşlı ve şişman olmasına bağlar. Başka açıdan evlilik sebepleri arasında Hz. Muhammed'in cinsel açıdan tatmin olmamasına bağlamaktadır. Rodinson Hz. Muhammed'in işte bu nedenlerle arkadaşı Ebû Bekir'e yaklaşarak *"genç ve güzel olan kızı"* Hz. Aişe ile evlendiğini iddia eder. Yazar Hz. Aişe'nin altı yaşında evlenmesi konusunun o günkü Araplar arasında yadırganmadığını belirtir (Rodinson, 1994: 165).

Rodinson İfk olayını Hz. Aişe'nin kendi rivayetinden tekrar ederek, bu olayın büyük bir kargaşaya yol açtığını ifade eder. Rodinson Medine'deki dedikoducuların ve Hz. Muhammed'in Hz. Aişe'yi istemeyen diğer hanımlarının bu olayı kıskançlıkları nedeniyle Hz. Aişe'yi yıpratma amacıyla kullandıklarını belirtir. Olayın gerçekliği konusunda ise net ifadeler kullanmayan Rodinson, Araplar hakkında bazı ifadeleri kullanarak olayın fitnat itibarıyla gerçek olabileceğini îma eden bir yaklaşımı da benimsemektedir (Rodinson, 1994: 234).

Rodinson bu olay sonrası sahabenin tavrı konusunda bilgiler vererek, Mistah b. Üsâse ve Hassan b. Sâbit'in olumsuz tavrını, Hz. Ali ve eşi Hz. Fatıma'nın Hz. Aişe'yi istemediklerinden bu olayı doğruladıklarını ve Hz. Peygamber'in ise bu konuda çaresiz kaldığını kaydeder. Rodinson işte bu noktada gelen ayetlerle (Nûr: 24/11-12) Hz. Aişe'nin temize çıktığının haber verildiğini belirtir. Rodinson bu olayla ilgili şu tespiti yapar: *"Gerçeği konuşmak gerekirse, İslâm'ı kabul eden kavim ve ulusların kıskançlıklarla dolu gelenekleri ve sertliği yanında Allah'ın ve O'nun elçisinin hoşgörüsü insanca kalmıştır (Rodinson, 1994: 237)."*

⁷ Doğru tarih 626 değil 627 olmalıdır.

Rodinson'a göre bu olaydan sonra ders çıkarılarak Peygamber hanımları ile ilgili gerekli koruma tedbirleri alınarak onların her türlü fitne ve dedikoduya konu olması önlenmiştir.

3. Hz. Zeyneb bt. Cahş ile Evliliği

Gaufrey-Demombynes, Hz. Peygamber'in Zeyneb ile evliliği konusunda, Zeyneb'in aslında Hz. Muhammed'in kendisini isteyeceğini düşündüğünü belirtmektedir. Hz. Muhammed'in de zihninde bu evliliği istediğini fakat Arap geleneklerine göre "*evlatlığın hanımı ile evliliğin*" yasaklanmasından dolayı buna cesaret edemediğini iddia etmektedir (Gaufrey-Demombynes, 1969: 225-226).

Blachère'e göre Hz. Muhammed'in Zeyneb ile evliliği bir tutkunun sonucudur. Yazara göre bu tutku, Hz. Peygamber'i de utandıracak bir hal almıştır. Sonunda vahiy sayesinde evlenmişlerdir (Blachère, 1952: 109). Diğer oryantalistlerin üzerinde çokça durduğu bu evlilik üzerinde fazla bir değerlendirme yapmayan Blachère, sadece Zeyneb'in Hz. Aişe ve Hafsa ile iyi geçindiğini belirtir. Fakat İfk olayında sessiz kalmakla Hz. Aişe'den yana tavır almamıştır.

Bu evlilik üzerinde daha fazla duran Rodinson, Hz. Muhammed'in kendisine evlatlık olarak aldığı ve kendisine "*Zeyd b. Muhammed*" denilen Zeyd b. Hârise'nin Zeyneb bt. Cahş ile evliliğini yine siyasi bir evlilik olarak değerlendirmektedir. Ona göre bu evlilikle Hz. Muhammed Ebû Süfyân'la akrabalık elde edilmek istenmişti. Çünkü Zeyneb'in akrabaları Ebû Süfyân ile müttefikler (Rodinson, 1994: 240).

Rodinson'a göre Zeyneb 35 yaşlarında iken Zeyd'in evde olmadığı bir zamanda kapı çalınmış ve kapıda Hz. Muhammed kendisini uygunsuz kıyafetlerle görmüştü. Bunun üzerine Hz. Muhammed "*Kalpleri evirip çeviren Allah'ın şanı ne yücedir*" diye mırıldanmış ve geri dönerek gitmiştir. Sonrasında Zeyd olayı eşi Zeyneb'ten öğrenince hemen Hz. Muhammed'e koşarak "*Ey Allah'ın Râsûlü evime uğramışsın, neden eve girmedin? Sen benim anam-babam değil misin? Eğer Zeyneb hoşuna gitti ise onu boşayayım*" demiş ise de, Hz. Muhammed ona "*Hanımı yanında tut!*" şeklinde tavsiye de bulunmuştur (Rodinson, 1994: 238-239).

Rodinson bu olayla ilgili bilinen bazı rivâyetleri tekrar ederek, Zeyd'in eşini boşadığını belirtir. Zeyneb'i Hz. Muhammed'e hoşlandığı için vermek istediği ve Hz. Muhammed'in ise bu evliliği "*evlatlık edinmenin Arap toplumunda öz evlat gibi görüldüğü ve dolayısıyla evlatlığın hanımı ile evlenilemeyeceği*" gerekçesi ile reddettiğini ifade eder. Fakat Rodinson'a göre, ileri görüşlü bir birey ve yanlış inançlara cesaretle karşı çıkmış birisi olarak gördüğü Hz. Muhammed'in bu yanlış geleneği de yok etmek maksadı ile Zeyneb ile evlendiğini kaydeder. Zaten ilgili ayetler (Ahzâb: 33/37-40) de bu geleneği yıkmak maksadıyla nazil olmuştur (Rodinson, 1994: 239-240).

Rodinson bazı Müslüman yazarlar ve Watt gibi birçok oryantalistin aksine bazı rivâyetlerde geçen Hz. Muhammed'in Zeyneb'in fizikî güzelliğinden dolayı onunla evlenmeyi istemesi fikrine karşı çıkar ve bunu mantıklı bulmaz. Zira ona göre Zeyneb, otuz beş yaşında bir kadın olarak arzulanacak birisi değildir. Rodinson'a göre, Hıristiyan Batılılar ve Voltaire'cilerin Hz. Muhammed'i Zeyneb'e yıldırım aşkıyla tutulduğu şeklindeki kurguları gerçeği yansıtmamaktadır (Rodinson, 1994: 240).

Rodinson ayrıca "*İslâm'ın en bilgili savunucularından*" diye övdüğü Muhammed Hamidullah'ın Zeyneb'in güzelliğini abarttığı şeklindeki görüşünü gerçekçi bulmaz. Ona göre bazı oryantalistlerin dile getirdiği Hz. Muhammed'in kendi istek ve arzularını sanki Allah'ın ayeti gibi gösterdiği fikrine de karşı çıkar (Rodinson, 1994: 242).

4. Hz. Cüveyriye ile Evliliği

Gaufrey-Demombynes, Hz. Muhammed'in Benî Mustaliklerin reisi Hâris'in kızı Cüveyriye'yle (Cüveyriye bt. Hâris) evlenmesini geleneksel bir olay olarak değerlendirir. Zira savaşlarda galip gelen topluluğun liderine ganimetin paylaşımı sırasında rakip topluluğun liderinin kızı ganimet olarak verilir. Burada da durum böyle olmuş ve Cüveyriye bir Müslümanın payına düşmüş o da fidye karşılığı kadına özgürlüğünü vermişti. Gaufrey-Demombynes, Cüveyriye'nin güzel ve çekici bir kadın olduğunu, Hz. Muhammed'e gidip fidyesini ödemesi hususunda yardımcı olmasını istediğini belirtir. Bu durum Hz. Aişe'nin dikkatini çekmişti. Sonrasında olayı Hz. Aişe'nin ağzından şöyle anlatır: "*Odamın kapısında görür görmez ona düşman kesildim; Peygamber'in onu benim gözümle göreceğini biliyordum. İçeri girdi ve 'Ey Allah'ın Rasûlü, ben kavmimin reisi olan Hâris'in kızı Cüveyriye'yim. Senin de iyi bildiğin gibi bir felakete uğradım ve Sâbit'in payına düştüm, o da anlaşmayla bana özgürlüğümü verdi. Bu anlaşmanın gereğini yerine getirmek için yardımını istemeye geldim. Hz. Peygamber ise, 'Senin için bundan daha hayırlısı yok mudur?' diye sordu. Ben de 'Ne gibi, Ey Allah'ın Rasûlü?' dedim. O da 'Fidyeni ben ödeyeyim ve seninle evleneyim' deyince ben 'Olur, Ey Allah Rasûlü, öyle yapayım' dedim ve böylece evlilik gerçekleşmiş oldu"* (Gaufrey-Demombynes, 1969: 148).

Gaufrey-Demombynes, bunun üzerine Müslümanların artık Hz. Muhammed'in "*kayınbiraderleri*" olduğundan dolayı, bundan sonra Müslümanların tutsakları Benî Mustalikleri köle olarak kullanamayacaklarını düşünerek ve onları özgür bıraktıklarını ifade eder. Gaufrey-Demombynes'e göre, klasik kaynaklar Hz. Muhammed'in evliliklerine romantik açıdan yaklaşımdan hoşlanmaktadır. Oysaki bu

evlilikle, eskilerin âdetlerine göre “siyasal” birliğin sağlandığı düşünülebilir (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 149).

Rodinson ise Hz. Cüveyriye ile olan evliliği Gaudefroy-Demombynes gibi değerlendirerek onun güzelliğinden dolayı ve siyasî nedenlerle gerçekleştiğini belirtir. Yukarıdaki Hz. Aişe’den gelen rivâyetleri tekrar ederek, bu evliliğin bir kıskançlığa neden olduğunu iddia eder. Rodinson’a göre, normalde Beni’l-Müstalik gazvesi sonucunda ganimet olarak Sâbit b. Kays’ın payına düşen bir esir olan Cüveyriye kendi rızası ile Hz. Peygamber’le evliliğe karar vermiştir (Rodinson, 1994: 230).

5. Diğer Evliliklere Yaklaşımlar

Gaudefroy-Demombynes, Hz. Muhammed’in Hâlid b. Velid’in akrabası olan Meymûne ile (Meymûne bt. Hâris) evliliğini Hâlid’in Müslüman olması için Abbas’ın bir planı dâhilinde gerçekleştiğini belirterek, bu evliliği de siyasî evliliklerden biri olarak değerlendirir. Bu evliliğin aynı zamanda, Hz. Muhammed’in Mekke’nin fethi sonrası orada kalmayı uzatmak amacıyla yapıldığını belirtir. Fakat Mekkeliler buna razı olmamış ve Meymûne ile Hz. Muhammed Mekke dışında bir yerde evlenmişlerdir (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 165,228).

Gaudefroy-Demombynes’in siyasî evlilikler diye sınıflandırdığı bir başka evlilik de Ümmü Habîbe ile olan evliliktir. Ona göre, Ümmü Habîbe’nin babasının Ebû Süfyân olması durumu bu evliliği daha da siyasî hale getirmiştir. Ümmü Habîbe otuz beş yaşında kocası önceden Habeşistan’a hicret etmiş ve orada Hristiyan olduktan sonra ölmüş bir kimseydi. Gaudefroy-Demombynes’a göre, Hz. Muhammed Hudeybiye görüşmelerinde Ebû Süfyân’ın rolünü önceden hesap ederek siyasî saiklerle bu evliliği yapmıştır. İşte bu nedenle de Mekke’nin fethinde Hz. Muhammed Ebû Süfyân’a bir jest olarak evinin güvende olduğunu bildirmiştir (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 168,227).

Rodinson, Hz. Muhammed’in Hz. Ömer’in kızı Hafsa⁸ ile evliliğini, kendi ruhundaki doyumsuzluğu giderecek imkân ve şartlara kavuşması olarak değerlendirmektedir (Rodinson, 1994: 208). Rodinson Hz. Muhammed’in Sevde ile evliliğini ise Hz. Hatice’nin vefatı üzerine çocuklarına bakacak becerikli bir kadın araması sonucu gerçekleşen bir evlilik olarak görmektedir. Aynı zamanda bu evliliğin Hz. Hatice’nin vefatından hemen sonra gerçekleşmesini kendince ileri sürdüğü “*Araplar evli olup hanımları öldüğünde uzun süre kadınsız kalmaz*” şeklindeki düşünce üzerine meydana geldiğini belirtmiştir (Rodinson, 1994: 165).

Rodinson, Hz. Muhammed’in Hayber dönüşü esirlerden birisinin eşi olan Safiyye’yi genç ve güzel olmasından dolayı beğendiğini, eşini öldürerek Safiyye’yi kendisine eş olarak aldığı iddia eder (Rodinson, 1994: 289). Fakat Rodinson bu iddiasını temellendiremez. Oysaki Safiyye Yahudi asıllı dul bir kadındır (Hamidullah, 2003: II, 686).

Hz. Muhammed’in Mâriye ile evliliğine özel olarak değinen Rodinson, bu evliliğin büyük kıskançlık ve dedikodulara sebep olduğunu iddia etmektedir. Hatice’den sonra hiçbir eşinin kendisine erkek evlat vermediği için Mâriye’ye özel önem verdiğini fakat doğan çocuğun daha on yedi aylıkken vefat etmesinin Hz. Muhammed’i üzdüğünü belirtir. Hz. Aişe ve Hafsa başta olmak üzere diğer hanımlarının Mâriye’yi kıskanmalarından dolayı Hz. Peygamber’in hanımlarından bir ay boyunca uzaklaşarak Mâriye ile kaldığını söyleyen Rodinson’a göre bu durum, Hz. Peygamber’in diğer hanımlarını bir cezalandırma yöntemi olmuştur. Rodinson bu evlilik krizinin Allah’ın müdahalesi⁹ ile çözüldüğünü ve bunun bir neticesi olarak da hanımlarının pişman olup onu arzu ettiği gibi davranmakta serbest bırakmalarını ima eder (Rodinson, 1994: 319-320).

Gaudefroy-Demombynes’in bakış açısına göre, Hz. Muhammed’in evlilikleri hakkında Batı’da, hatta Doğu’da bile şehvet ve cinsellik merkezli kesin bilgi olmadan çok “*gevezelik*” edilmiştir. Evlilikler konusu, Hz. Muhammed’in ölümünden on dört yüzyıl sonra birkaç cümleyle çözümlenemeyecek derecede karmaşıktır. Gaudefroy-Demombynes’e göre, Hz. Aişe’nin rivâyet ettiği hadislerde din adamıyla birlikte, “*şehvetine düşkün bir insan*” profili okumak rahatsız edicidir. Mesela, Hz. Muhammed ile Hz. Aişe’nin aynı kovada abdest alması, Hz. Aişe’nin yatağını kible yaparak ya da hanımlarından birinin elbisesini seccade yaparak namaz kılması, bugünün değerleri açısından yazar için anlaşılması zordur (Gaudefroy-Demombynes, 1969: 216,223).

Blachère’e göre Hz. Muhammed’in evlilikleri bastırılmış olan bir cinselliğin uyanmasına bağlanılabilir. Zira ona göre, yaklaşık olarak elli beş yaşlarında olan bir kimsenin Sevde, Hz. Ebû Bekir’in küçük kızı Hz. Aişe ve Hz. Ömer’in kızı Hafsa ile evlenmesi başka türlü açıklanamaz (Blachère, 1994: 109).

Rodinson genel anlamda İslâm’ın çok eşliliğe cevaz verdiğini fakat bu o günkü Arap geleneklerine göre yaşayan toplumu tek eşliliğe alıştırmak için aşama olduğu fikrini benimser. İlgili ayette (Nisâ: 4/3) Allah Müslümanlara kadınlarla ikişer, üçer ve dörder olarak evlenme cevazı vermektedir. Bunun bir emir değil de ruhsat olduğu ve ayetin sonunda tek eşlilik tavsiye edilerek gösterilmiştir. Rodinson’a göre

⁸ Rodinson’un *Mahomet* adlı eserinin Türkçe tercümesinde *Hafsa* ismi yerine hatalı olarak Hatice ismi kullanılmıştır. Yine eserin orijinalinde evlilik yaşı on sekiz olarak verilirken tercümede otuz sekiz olarak verilmiştir (Bakınız: Rodinson, 2008: 210-211).

⁹ Rodinson’un “*Allah’ın müdahalesi*” diye belirttiği ayetler: Tahrir: 66/1-4.

Müslümanlar Batı'dan görerek tek kadınla evliliği öğütlemişlerdir ve tarihsel olarak bakıldığında o günün Medine'sinde savaşlar nedeniyle kadınları çokluğu bu hükmü getirmişti (Rodinson, 2008: 270).

Hız. Muhammed *Tasavvuru* adlı kitabın müelliflerine göre, Hız. Muhammed'in evliliklerine esas iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Modernist Müslümanların da aralarında bulunduğu bir grup, onun; bu evlilikleri şahsî arzuları değil sosyal, siyasal ve ekonomik durumun ve şefkatinin gereği olarak yaptığını söylemektedirler. Daha çok Batılı Hıristiyan yazarlardan oluşan ikinci grup ise, Hız. Muhammed'in Hız. Hatice'nin ölümünün etkisi üzerinden kalkınca cinsel arzularını önde tuttuğunu iddia ederler (Sarıçam v.dğr., 2011: 358).

SONUÇ

Çalışmamızda örnek olarak esas alınan Maurice Gaudefroy-Demombynes, Régis Blachère ve Maxime Rodinson isimli 20. yüzyıl Fransız oryantalistleri, yazdıkları Hız. Muhammed biyografilerinde, klasik geleneksel oryantalist düşünce sistematiğini birçok noktada sürdürmüşlerdir. Hız. Muhammed'in kişiliği çerçevesinde kıstasın ne olacağı konusu oryantalistlerce tartışılmaktadır. Bu konuda Fransız oryantalistler Hıristiyanların Hız. İsa'ya bakışlarını karşılaştırmalı olarak Hız. Muhammed'e uyguladıkları görülmektedir. Oryantalistlerin Hız. Muhammed'i Avrupamerkezli dünya görüşü bağlamında değerlendirmekle, dinî ve ideolojik etki altında oldukları düşünülebilir.

Hız. Muhammed'in samimiyeti ve sadakati konusuna gelince, Fransız oryantalistlerden özellikle Gaudefroy-Demombynes, daha önceki yazarların Hız. Muhammed'i samimiyetsizlikle suçlamalarının büyük bir haksızlık olduğunu vurgulamaktadır. Blachère ise Hız. Muhammed'i istişareye önem veren ve kendisinde üstünlük vasfı görmeyen "insanlardan bir insan" olarak görmektedir. Rodinson da benzer düşünceleri paylaşmaktadır.

Genel olarak Fransız oryantalistler Hız. Muhammed'in evlilikleri konusunu cinsellik ve siyasî bağlamda değerlendirmişlerdir. Bu evliliklerle Hız. Muhammed'in Medine toplumunda birtakım ittifaklar kurarak sosyal durumunu pekiştirdiğini iddia eden oryantalistler, bu durumun normal olduğunu belirtmişlerdir. Bu evliliklerde cinsel arzuların ön plana çıkartılması ve eleştirel bakış açısıyla ele alınması ise Hız. Muhammed'in beşerî yönünün oryantalistlerce algılanamamış olduğunun bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- AHMED B. HANBEL (1982), *el-Müsned*, I-VI, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ANDRAE, Tor (1945), *Mahomet, sa vie et sa doctrine*, (çev. Jean Gaudefroy-Demombynes), Paris: Adrien-Maisonneuve.
- Tor (1955), *Les Origines de l'Islam et le Christianisme*, (çev. Jules Roche), Paris: Adrien-Maisonneuve.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (1992), *Sahîhu'l-Buhârî*, İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
- BLACHÈRE, Régis (1952), *Le Problème de Mahomet, essai de biographie critique du fondateur de l'Islam*, Paris: PUF (Press Universitaires de France).
- ERŞAHİN, Seyfettin (2012), "Afroamerikan Müslümanların Hız. Muhammed Algısı Üzerine -Hız. Muhammed'in Kişisel ve Toplumsal Özelimizde Algılamaya Bir Örnek-", *Sîret Sempozyumu-II, Türk-İslâm Tarihinde ve Batı'da Hız. Muhammed Algısı*, 30 Nisan-1 Mayıs 2011, s. 125-133, Bilecik: Bilecik Üniversitesi Yayınları.
- GAUDEFROY-DEMOMBYNES, Maurice (1969), *Mahomet*, Paris: Albin Michel.
- HAMİDULLAH, Muhammed (2003), *İslâm Peygamberi*, (çev. Salih Tuğ), I-II, Ankara: Yeni Şafak Kültür Yayınları.
- METİN, İsmail (2015), "Fransız Oryantalistlerin Siyer Literatüründe Hız. Muhammed İmajı (Maurice Gaudefroy-Demombynes, Régis Blachère ve Maxime Rodinson Örneği)", *Doktora Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbüri ((1981), *el-Câmiu's-Sahîh*, (tah. M. Fuad Abdülbaki), I-III, İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
- ÖZ, Şaban (2007), "Oryantalist Düşüncede Hız. Peygamber'i Tanımlama Paradoksu", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S. 2, s. 171-184.
- RENAN, Ernest (1886), *Essai de morale et de critique*, Paris: Calmann-Lévy.
- RODINSON, Maxime (1994), *Mahomet*, Paris: Éditions du Seuil.
- Maxime (2008), *Muhammed, Yeni Bir Dünyanın ve Peygamberin Doğuşu*, (çev. Atilla Tokatlı), İstanbul: Doruk Yayınları.
- Maxime (2005), "Hız. Muhammed'le İlgili Araştırmaların Bilançosu", (çev. Abdullah Aydın), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 12, s. 157-218.
- SARIÇAM, İbrahim (2012), "Hız. Muhammed Hakkında Oryantalist Yaklaşımlara Oryantalist Cevaplar", *Sîret Sempozyumu-II, Türk-İslâm Tarihinde ve Batı'da Hız. Muhammed Algısı*, 30 Nisan-1 Mayıs 2011, s. 125-133, Bilecik: Bilecik Üniversitesi Yayınları.
- SARIÇAM, İbrahim-ÖZDEMİR, Mehmet-ERŞAHİN, Seyfettin (2011), *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hız. Muhammed Tasavvuru*, Ankara: Nobel Yayınları.
- YAKÜBİ, Ahmed b. Ya'küb (1993), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, (tah. Abdu'l-Emîr Mühenna), Beyrut.